

O „chránených“ túlavých domácich mačkách a vtáctve

On 'protected' free-roaming domestic cats and birds

Benjamín JARČUŠKA

Ústav ekológie lesa Slovenskej akadémie vied, L. Štúra 2, 960 53 Zvolen, Slovensko;
benjamin.jarcуска@gmail.com

Abstract. *Free-roaming (outdoor pets and feral) domestic cats represent a global threat to terrestrial vertebrates. Despite the well-known threats posed by outdoor domestic cats on birds and other wildlife, the management of these animals is a long-standing controversial issue due to conflicts between nature conservationists and free-roaming cat advocates. In Slovakia, lethal management of free-roaming domestic cats by hunters was permitted in the past. According to the current amendment of the Slovakian Hunting Act, shooting of free-roaming cats is not allowed any more. However, at the same time, no alternatives of the cat management have been offered or implemented. Here, I briefly review the impacts of free-roaming cats on birds. As there has been uncertainty over the extent of their adverse effects on bird populations yet, a precautionary principle regarding cat management is recommended to use. Therefore, I emphasize the questionable justification of the existing status quo and appeal for an action to solve the present issue of "protected" free-roaming domestic cats.*

Key words: *Felis catus, outdoor cats, predation, bird protection*

Od tohtoročného medzinárodného dňa vtákov – 1. apríla – je v platnosti novela (zákon č. 72/2012 Z. z.) zákona o poľovníctve (zákon č. 274/2009 Z. z.), ktorá už poľovníkom neumožňuje usmrcovať potulujúce sa domáce mačky. Dovtedy platilo, že poľovník mohol v poľovnom revíri usmrtiť každú mačku domácu potulujúcu sa viac ako 200 metrov od najbližšieho trvale obývaného domu, alebo aj menej, ak prenasledovala či usmrcovala zver.

Naši milovníci mačiek si tento ústupok vydobyli aj napriek globálne známemu negatívnemu vplyvu domácich mačiek (*Felis catus*) na pôvodné druhy fauny. Svetová organizácia ochrany prírody (IUCN) zaradzuje mačku domácu medzi sto najinváznejších druhov – t.j. nepôvodných druhov najviac ohrozujúcich biodiverzitu a/alebo ľudské aktivity (Lowe et al. 2000). Aj tu sa dá parafrázovať známe príslovie hovoriace o tom, že človek prikladá väčší význam časti odevu prichádzajúcej do bližšieho

kontaktu s povrchom jeho tela. Verejnosť tak viac rozcíti smrť jednotlivých, im blízkych zvierat, než osud voľne žijúcich populácií živočíchov či celých druhov.

Túlavé domáce mačky (t.j. chované človekom avšak voľne sa pohybujúce a/alebo zdivené – voľne žijúce) ovplyvňujú pôvodné druhy fauny – najmä drobné cicavce a vtáky – priamo a nepriamo. Vtáctvo ovplyvňujú *priamo* jeho usmrtením a *nepriamo* stresovaním spojeným s následným znížením telesnej kondície stresovaných jedincov či zmenami v ich správaní (Dauphiné & Cooper 2009, Cresswell 2011). Negatívny vplyv domácich mačiek je najzreteľnejší na územiach, kde sa pôvodná fauna vyvíjala bez prítomnosti selekčného tlaku štvornohých predátorov, jej obranné mechanizmy sú preto zväčša nevyvinuté (Medina et al. 2011). Takýmito územiami sú vo všeobecnosti ostrovy, kde nepôvodné domáce mačky prinesené človekom doteraz zapríčinili vyhynutie 13 druhov vtákov a ohrozujú ďalších

93 (Medina et al. 2011). V oblastiach s dlhodo-
bejšou prítomnosťou mačky domácej, respektíve
s výskytom podobných prirodzených predátorov,
ako sú Európa či Severná Amerika, je jej vplyv už
ťažšie rozlíšiteľný, avšak tiež zreteľný (Woods et
al. 2003, Jessup 2008, Dauphiné & Cooper 2009,
Longcore et al. 2009).

Potulujúca sa domáca mačka je považovaná
za trofického generalistu a oporunistu. Denne
spotrebuje cca 300 g potravy, vtáky v nej tvoria
3 až 82 percentný podiel (Cotgreave 1995, Pearre
& Maass 1998, Woods et al. 2003, Biró et al.
2005, Tschanz et al. 2011). Podiel vtákov v jej
potrave kolíše v závislosti od potravných ponuky
prostredia, stupňa jej naviazanosti na človeka
(Biró et al. 2005, Rodewald et al. 2011), ročnej
doby (Baker et al. 2005) a tiež od individuálnych
vlastností/preferencií či veku daného jedinca
(Woods et al. 2003, van Heezik et al. 2010,
Tschanz et al. 2011). Vo Veľkej Británii sa v jej
potrave zistilo 44 druhov vtákov. Deväť miliónov
domácich mačiek tam ročne uloví – podľa hrubého
odhadu – viac ako 60 mil. vtákov (Woods et
al. 2003); viac ako 100 mil. túlavých domácich
mačiek v Spojených štátoch ukoristí najmenej
jednu miliardu operencov ročne (Dauphiné &
Cooper 2009). Keďže loví najmä vtáky do hmot-
nosti 50 g, v jej potrave dominujú drobné spe-
vavce (Cotgreave 1995, Woods et al. 2003, Biró
et al. 2005). Predačný tlak je druhovo špecifický
(Woods et al. 2003, Baker et al. 2005, van Heezik
et al. 2010), napríklad najčastejšie predovaným
druhom zisteným v rozsiahlej britskej štúdií
(Woods et al. 2003) bol vrabec domový (*Passer
domesticus*). Jeho početnosť v Európe poklesla
za posledných 30 rokov o 61 % (EBCC 2012).

Okrem vplyvu na pôvodnú faunu predsta-
vujú potulujúce sa domáce mačky potenciálne
riziko aj zo zdravotného hľadiska, keďže prená-
šajú množstvo infekčných ochorení a parazitov
s negatívnymi následkami pre ľudské zdravie
(napr. Dabritz & Conrad 2010). Oprávnenými sú
aj vznesené obavy (Trško 2010) z hybridizácie
medzi domácou mačkou a našou pôvodnou
mačkou divou (Pierpaoli et al. 2003).

Súčasnú znižovanie početnosti populácií
niektorých druhov vtákov v Európe (EBCC
2012) či Spojených štátoch (Longcore et al.

2009) je pripisované znižovaniu kvality a kvan-
tity ich habitatov, usudzuje sa však, že významný
podiel na tom môžu mať práve aj túlavé domáce
mačky (Longcore et al. 2009, Lepczyk et al.
2010, Calver et al. 2011). Dalo by však sa opo-
novať, že experimentálnych – manipulatívnych
štúdií hodnotiacich vplyv mačiek domácich na
vtáctvo, či celkovo faunu, je stále málo (Nicoll
& Norris 2010). Súvisí to s vysokou logistickou
náročnosťou štúdií tohto typu; prevažujú štúdie
observačné. To napr. obmedzuje účasť samot-
ných amatérskych ornitológov pri skúmaní tejto
problematiky. Faktorov potenciálne ovplyvňu-
júcich početnosť populácií vtáčích druhov je
množstvo a tie môžu skresľovať pôsobenie
samotných domácich mačiek. Ich vplyv je pri
neriadených – observačných štúdiách zväčša
obťažné až nemožné odfiltrovať.

Pri hodnotení vplyvu mačiek na vtáctvo
treba tiež rozlišovať medzi kompenzačnou (t.j.
len nahrádzajúcou prirodzenú formu mortality,
napr. úhyn slabších jedincov, ulovenie priro-
dzeným predátorom; v konečnom dôsledku
nespôsobuje znižovanie veľkosti predovanej
populácie) a aditívnou formou mortality spô-
sobenou predáciou (t.j. nad rámec prirodzenej
mortality; spôsobuje znižovanie veľkosti pre-
dovanej populácie), čo býva problematické.
Toto môže vnášať do výsledkov určitý stupeň
neistoty ohľadom veľkosti ich priameho vplyvu
(Baker et al. 2005, 2008, Longcore et al. 2009,
van Heezik et al. 2010, Calver et al. 2011). Platí
to najmä pre územia, kde je mačka domáca, či
iní prirodzení predátori, dlhodobo prítomní.
Avšak na druhej strane, zložitost' zachytenia
účinkov nepriamych vplyvov predátora na
populácie dotknutých druhov fauny skresľuje
jeho celkové – výsledné pôsobenie. Pritom
nepriame vplyvy majú na vtáčie populácie – ich
veľkosť a dynamiku – často väčší význam než
priame usmrcovanie jedincov týmto predátorom
(Cresswell 2008, 2011). Celkovo tak možno
konštatovať, že bez ohľadu na relatívny význam
vplyvu predátora na veľkosť vtáčej populácie
(t.j. počet ulovených jedincov), jeho prítomnosť
má vždy vplyv na vnútro- a medzidruhovú kon-
kurenciu predovanej populácie, čím ovplyvňuje
jej populačnú dynamiku (Cresswell 2011).

Čo teda robiť v takejto situácii? Aj napriek existujúcej neistote ohľadom veľkosti vplyvu a sily dôkazov príčinnej súvislosti medzi poklesom početnosti populácií pôvodných druhov vtákov a prítomnosťou potulujúcich sa domácich mačiek v prostredí, pri ich manažmente sa odporúča riadiť sa princípom predbežnej opatrnosti (Calver et al. 2011). Tento princíp sa má uplatňovať v situáciách, kde sa stretáva vysoké riziko nenávratného ohrozenia prírodných hodnôt s vysokou hladinou pochybností o možných dopadoch vplyvu určitej potenciálnej hrozby. A domáce mačky takouto potenciálnou hrozbou pre našu pôvodnú faunu – najmä vtáctvo – sú.

Súčasný prístup k problematike túlavých mačiek je z prírodovedného aj ochranárskeho hľadiska kontroverzný, keďže sa po zákaze ich odstrelu poľovníkmi neponúkla náhradná alternatíva riešenia tohto problému. Takáto „ochrana“ túlavých domácich mačiek môže byť v rozpore s našimi a európskymi zákonmi a smernicami na úseku ochrany chránených živočíchov (§ 35 zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny a § 8 vyhlášky MŽP SR č. 24/2003 Z. z., smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 2009/147/ES o ochrane voľne žijúceho vtáctva). Hľadanie východiska zo súčasnej situácie by mal sprevádzať otvorený a vecný dialóg medzi dotknutými záujmovými skupinami. Ten by sa mal zaoberať nie nedotknuteľnosťou domácich mačiek zo strany človeka, ale možnosťami minimalizovania ich negatívneho pôsobenia na populácie pôvodných druhov vtákov či iných živočíchov. Do úvahy prichádzajúce možnosti sú široké – od preventívnych až po letálne. Pri hľadaní optimálneho riešenia bude najmä poučiť sa zo skúseností z iných krajín, sú to skúsenosti naozaj bohaté (napr. Jessup 2004, Dauphiné & Cooper 2009, Longcore et al. 2009, Lepczyk et al. 2010, Loyd & DeVore 2010, Calver et al. 2011, Peterson et al. 2012).

Pod'akovanie

Moja vďaka patrí T. Krištínovi, P. Kaňuchovi a dvom recenzentom, ktorí mi poskytli cenné pripomienky k rukopisu tohto príspevku.

Literatúra

- BAKER P. J., BENTLEY A. J., ANSELL R. J. & HARRIS S. 2005: Impact of predation by domestic cats *Felis catus* in an urban area. — *Mammal Rev.* 35: 302–312.
- BAKER P. J., MOLONY S. E., STONE E., CUTHILL I. C. & HARRIS S. 2008: Cats about town: is predation by free-ranging pet cats *Felis catus* likely to affect urban bird populations? — *Ibis* 150 (Suppl. 1): 86–99.
- BIRÓ Z., LANSZKI J., SZEMETHY L., HELTAI M. & RANDI E. 2005: Feeding habits of feral domestic cats (*Felis catus*), wild cats (*Felis silvestris*) and their hybrids: trophic niche overlap among cat groups in Hungary. — *J. Zool.* 266: 187–196.
- CALVER M. C., GRAYSON J., LILITH M. & DICKMAN C. R. 2011: Applying the precautionary principle to the issue of impacts by pet cats on urban wildlife. — *Biol. Conserv.* 144: 1895–1901.
- COTGREAVE P. 1995: Relative importance of avian groups in the diets of British and Irish predators. — *Bird Study* 42: 246–252.
- CRESSWELL W. 2008: Non-lethal effects of predation in birds. — *Ibis* 150: 3–17.
- CRESSWELL W. 2011: Predation in bird populations. — *J. Ornithol.* 152 (Suppl. 1): S251–S263.
- DABRITZ H. A. & CONRAD P. A. 2010: Cats and *Toxoplasma*: Implications for public health. — *Zoonoses Public Health.* 57: 34–52.
- DAUPHINÉ N. & COOPER R. J. 2009: Impacts of free-ranging domestic cats (*Felis catus*) on birds in the United States: A review of recent research with conservation and management recommendations. — Pp. 205–219. In: RICH T. D., ARIZMENDI C., DEMAREST D. W. & THOMPSON C. (eds.): *Tundra to tropics: connecting birds, habitats and people. Proceedings from the fourth international Partners in Flight conference*, McAllen.
- EBCC 2012: Trends of common birds in Europe, 2012. <http://www.ebcc.info/trends2012.html> (navštívené 24. 7. 2012)
- JESSUP D. A. 2004: The welfare of feral cats and wildlife. — *JAVMA–J. Am. Vet. Med.* A 225: 1377–1383.
- LEPCZYK C. A., DAUPHINÉ N., BIRD D. M., CONANT S., COOPER J., DUFFY D., HATLEY P. J., MARRA P. P., STONE E. & TEMPLE S. A. 2010: What conservation biologists can do to counter trap–neuter–return: response to Longcore et al. — *Conserv. Biol.* 24: 627–629.
- LONGCORE T., RICH C. & SULLIVAN L. M. 2009: Critical assessment of claims regarding management of feral cats by trap–neuter–return. — *Conserv. Biol.* 23: 887–894.

- LOYD K. A. T. & DEVORE J. L. 2010: An evaluation of feral cat management options using a decision analysis network. — *Ecol. Soc.* 15 (4): 10.
- LOWE S., BROWNE M., BOUDJELAS S. & DE POORTER M. 2000: 100 of the world's worst invasive alien species: a selection from the global invasive species database. — Invasive Species Specialist Group — IUCN, Auckland. Dostupné aj na http://www.issg.org/database/species/reference_files/100English.pdf (navštívené 24. 7. 2012)
- MEDINA F. M., BONNAUD E., VIDAL E., TERSHY B. E., ZAV - LETA E. S., DONLAN C. J., KEITT B. S., LE CORRE M., HORWATH S. V. & NOGALES M. 2011: A global review of the impacts of invasive cats on island endangered vertebrates. — *Glob. Change Biol.* 17: 3503–3510.
- NICOLL M. & NORRIS K. 2010: Detecting an impact of predation on bird populations depends on the methods used to assess the predators. — *Method. Ecol. Evol.* 1: 300–310.
- PEARRE JR S., MAASS R. 1998: Trends in the prey size-based trophic niches of feral and House Cats *Felis catus* L. — *Mammal Rev.* 28: 125–139.
- PETERSON M. N., HARTIS B., RODRIGUEZ S., GREEN M. & LEPCZYK C. A. 2012: Opinions from the front lines of cat colony management conflict. — *PLoS ONE* 7 (9): e44616.
- PIERPAOLI M., BIRÓ Z. S., HERRMANN M., HUPE K., FERNANDES M., BAGNI B., SZEMETHY L. & RANDI E. 2003: Genetic distinction of wildcat (*Felis silvestris*) populations in Europe, and hybridization with domestic cats in Hungary. — *Molec. Ecol.* 12: 2585–2598.
- RODEWALD A. D., KEARNS L. J. & SHUSTACK D. P. 2011: Anthropogenic resource subsidies decouple predator–prey relationships. — *Ecol. Appl.* 21: 936–943.
- TRŠKO M. 2011: Poslanci bojujú o genofond mačky divej. — *SME online* 28. 6. 2011. <http://www.sme.sk/c/5956725/> (navštívené 24. 7. 2012)
- TSCHANZ B., HEGGLIN D., GLOOR S. & BONTADINA F. 2011: Hunters and non-hunters: skewed predation rate by domestic cats in a rural village. — *Eur. J. Wildl. Res.* 57: 597–602.
- VAN HEEZIK Y., SMYTH A., ADAMS A. & GORDON J. 2010: Do domestic cats impose an unsustainable harvest on urban bird populations? — *Biol. Conserv.* 143: 121–130.
- WOODS M., McDONALD R. A. & HARRIS S. 2003: Predation of wildlife by domestic cats *Felis catus* in Great Britain. — *Mammal. Rev.* 33: 174–188.

Došlo: 22. 9. 2012
Prijaté: 17. 11. 2012